

Etiske overveielser ved behandling av utviklingshemmede pasienter

Kari Storhaug, spesialtannlege, Dr.odont.
20. september 2013

Hva kan være et klinisk etisk problem?

Når

- ◆ man vet hva som er riktig, men ytre omstendigheter hindrer en i å handle slik
- ◆ ingen løsninger er riktige, men man må foreta et valg
- ◆ magefølelsen sier at noe er galt, men man vet ikke hva
- ◆ man ikke vet hva som er riktig å gjøre
- ◆ man ikke vet hva lovgivningen sier
- ◆ en pasient får uforsvarlig undersøkelse eller behandling
- ◆ man er uenig om hva som er det faglig riktige

Klinisk etikkarbeid er viktig for å

- ◆ utvikle gode verktøy for arbeidet
- ◆ arbeide med de riktige tingene

Eksempel på etisk dilemma

- ◆ Når det er tvil, usikkerhet og uenighet om hva som er gode og riktige løsninger
- ◆ Når gode hensyn/verdier konkurrerer

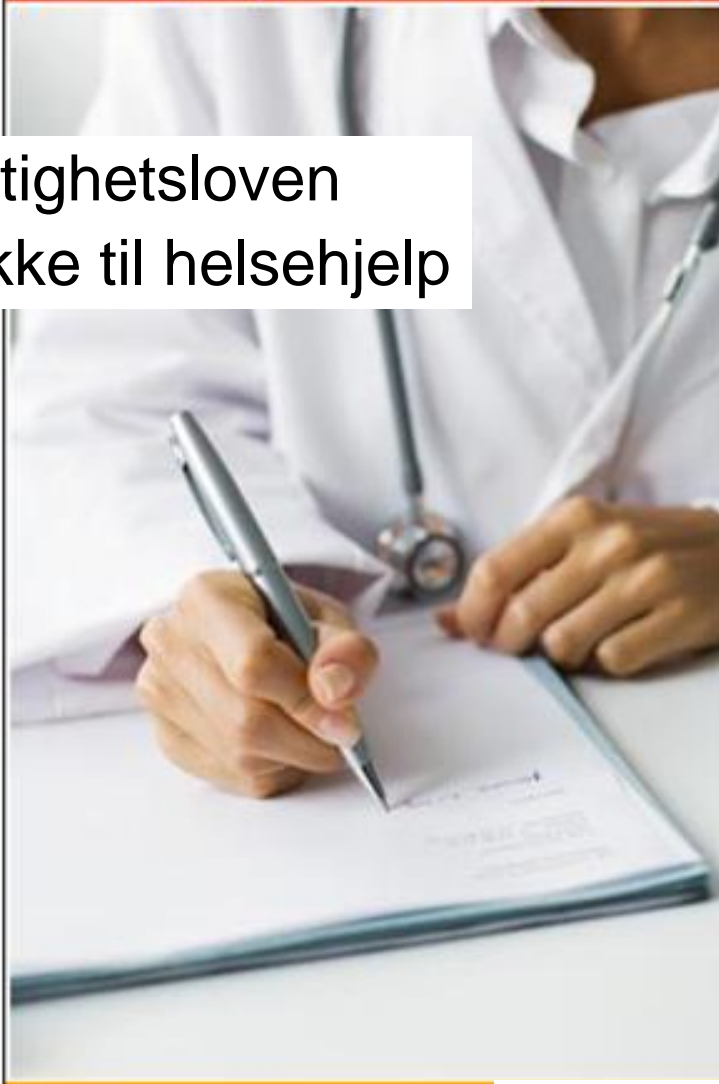
Eksempler

- ◆ I hvilken grad skal pårørende påvirke behandling av en utviklingshemmet pasient?
- ◆ Er det riktig å tvangsbehandle en pasient som tar ressurser fra andre?

Pasientrettighetsloven

§4 Samtykke til helsehjelp

1. Har pasienten en alminnelig forståelse av hva slags beslutning det dreier seg om, og hvorfor det er nødvendig å fatte beslutningen?

2. Har pasienten en alminnelig forståelse av de sannsynlige følgene av å gi samtykke eller ikke i denne situasjonen?

3. Er pasienten i stand til å forstå, huske, anvende og vurdere informasjonen som er gitt om helsehjelpen?

4. Kan pasienten formidle sin beslutning - ved tale, skrift, kroppsspråk eller på andre måter?

Helsehjelp

§4 Samtykke til helsehjelp

- ◆ Rett til samtykke
- ◆ Helsehjelp kan bare gis med pasientens samtykke
- ◆ Myndige personer over 18 år
- ◆ Pasienten må ha fått nødvendig informasjon
  - *Kunnskap om helsetilstanden*
  - *Tilpasset informasjon om hjelpen*
  - *Høyere krav ved inngripende og langvarig virkning*
  - *Risiko for skade og bivirkning*
  - *Informasjon om ev. risiko ved å ikke ta imot helsehjelpen*
- ◆ Selvstendig beslutning

Tannundersøkelse og -behandling

Myndig person over 18 år

- ◆ §4 Samtykke til helsehjelp
  - *Ethvert inngrep i den personlige integritet krever gyldig rettsgrunnlag- legalitetsprinsippet*
  - *Samtykke eller lovhjemmel*
- ◆ Rett til samtykke
  - *Myndige personer*
  - *Helsehjelp kan bare gis med pasientens gyldige samtykke*
    - Ikke være fratatt samtykkekompetansen

Tannundersøkelse og -behandling

Barn

- ◆ Foreldrene (som oppfyller kravet samtykkekompetanse) eller andre med foreldreansvaret har rett til å samtykke til helsehjelp
- ◆ Felles foreldreansvar: avgjørelsen må tas i fellesskap
- ◆ Tilstrekkelig med én forelder
  - *Ledd i daglig og ordinær omsorg*
  - *Når kvalifisert helsepersonell mener at helsehjelpen er nødvendig for at barnet ikke skal ta skade*

Tannundersøkelse og -behandling

Barn

- ◆ Helsehjelp kan gjennomføres på foreldresamtykke om nødvendig med tvang
- ◆ Ved behov for helsehjelp og ingen av foreldrene ønsker å samtykke
  - *Barnevernloven – pålegg fra barneverntjenesten alt. fylkesnemnda om at barn skal bringes til undersøkelse og behandling*
    - Lex specialis

Etisk problem = kommunikasjonsproblem ?

- ◆ 80 % av pasientklagene er relaterte til mangelfull kommunikasjon mellom pasient og behandler

Samhandling- en utfordring?

- ◆ Forberedelse til besøk
- ◆ Å møtes
- ◆ Sitte i tannlegestolen
- ◆ Å bli undersøkt
- ◆ Avslutte besøket

Forberedelse til besøk

- ◆ Hvem vil jeg møte?
- ◆ Hvor skal jeg?
- ◆ Hva skjer?

Velkommen til TAKO-senteret

Velkommen til oss på TAKO-senteret. I resepsjonen stiller Benji og trimol deg.

På ventetromme kan du lese blader og se på film.

Fannaug undersøker munnen og tenner av de tertiære tenner.

Kate viser hvordan du skal stå når de blir tatt bilder av tennene dine.

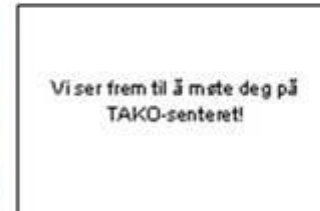
Vi har også tenkt å ta bilder av tennene dine. Slik ser røntgenbildene ut.

Ker viser Fannaug og Kate hvordan du tar røntgenbilder.

Hilde viser hvordan du også skal samle spytt i en plastkopp, så uter ut de på en evaku.

Vi ser frem til å møte deg på TAKO-senteret!

Å møtes

Sitte i tannlegestolen

- ◆ Holde midtlinje
- ◆ Fotstøtte
- ◆ Støtte under knær og lår
- ◆ Støtte for nakke og skuldre
- ◆ Støtte for underarmer
- ◆ Stabilisere hode

Vil ikke...

- ◆ bli berørt
- ◆ pusse
- ◆ spise
- ◆ bli undersøkt

alltid • FÖREBILDNING • BEBIS • SMIBARN • SKOLEBARN • FÖRÄLDRABILDNING • FÖREBILDNING

le & Shopping • Kultur & Nöje • Namn • Familjeekonomi • Säker & Trygg

Vad ska man göra när barnen plötsligt inte längre vill äta? FOTO: SCANPIX

Uppdaterad 14 februari 2008, 16:00. [Skioka](#) [Skriv ut](#) [Teckenstorlek](#)

"Min son matvägrar, vad ska jag göra?"

DEBARN Hur bär man sig åt när ingen mat passar och barnet bara säger nej. Barndietisten Sara Ask svarar.

Kilde: alltombarn.se

Hjelp ved gaping

Pasientrettighetsloven kapittel 4 A

- ◆ **Helsehjelp til personer uten samtykkekompetanse som motsetter seg helsehjelp**

Form

- ◆ Å yte nødvendig helsehjelp for å hindre vesentlig helseskade samt å forebygge og å begrense tvang
- ◆ Helsehjelpen skal tilrettelegges med respekt for den enkeltes fysiske og psykiske integritet, og så langt som mulig være i overensstemmelse med pasientens selvbestemmelsesrett

Etter at tillitskapende tiltak er forsøkt

- ◆ Hvis en unnlattelse av helsehjelp kan føre til vesentlig helseskade for pasienten
- ◆ Helsehjelpen anses nødvendig
- ◆ Tiltakene står i forhold til behovet for helsehjelpen

Hvordan gå frem?

- ◆ Frivillige tiltak først
- ◆ Forebygge og begrense bruk av tvang
- ◆ God bemanning nødvendig

**TID OG KONTINUITET
FØRER TIL
TILLIT OG TRYGGHET**

**Tvangstiltak skal aldri benyttes for å
spare ressurser eller på grunn av
mangelfull faglig kompetanse**

God samhandling

- ◆ Kan føre til bedre generell og oral helse for pasientene våre
- ◆ Fører til kompetanseheving og en mer givende klinisk hverdag

Diskriminering?

- ◆ Gutt på 20 år med alvorlig muskelsykdom
- ◆ Klarer ikke å pusse selv
- ◆ Foresatte følger ikke opp
- ◆ Har ikke vært i DOT siden han var 12 år
- ◆ Mange "ikke-møtt"
- ◆ Hvem har ansvaret?

Individuell plan (IP)

- ◆ Overordnet plan
- ◆ Rett til individuell plan hjemlet i egen forskrift
- ◆ Gir alle som har behov for koordinerte tjenester rett til en individuell plan
- ◆ Skal gripe over alle tjenesteområder, alle forvaltningsnivå og andre individuelle planer
- ◆ Sikre et helhetlig, langsiktig og individuelt tilpasset tilbud
- ◆ Samordne og kvalitetssikre tjenester og tiltak
- ◆ Klargjøring av de ulike aktørenes rolle og ansvar
- ◆ Styrke samhandlingen mellom tjenesteytere og bruker/pasient

Samarbeidspartnere- barnehabilitering

- Veileder i habilitering av barn og unge
- ◆ Kartlegging av barnets livssituasjon

5.5.1. Kartlegging av barnets livssituasjon

Verktøy Det er nødvendig med en bred gjennomgang av barnets livssituasjon. Beslutninger må tas om hva som bør kartlegges, og hvem som skal gjøre det. Det finnes kartleggingsverktøy på flere nivåer og blant flere yrkesgrupper.

Helsepersonell og samarbeidende yrkesgrupper i habiliteringsarbeidet har et høyt kunnskapsnivå når det gjelder kartlegging av muligheter og behov hos mennesker med sykdom og funksjonshemninger.

Den medisinske diagnosen er som regel utgangspunktet for kartleggingen. Selv om den medisinske diagnosen mangler eller lar vente på seg, må kartlegging av barnets ressurser og behov foretas når det synes å foreligge et habiliteringsbehov.

Hva synes å være barnets og familiens styrke og ressurser, drivkraft og motivasjon, både fysisk, psykisk og sosialt? Det er av vesentlig betydning å bygge på familiens positive og kreative egenskaper og styrke.

Hele døgnet må gjennomgås. Hvilke oppgaver skal barnet løse eller lære seg å løse i løpet av døgnet? Hvilke hindringer er det ved hjelp av en såkalt «hinderløype».

«Hinderløype» Sammen med barnet og familien gjennomgår de aktuelle yrkesgruppene hele døgnet. Hvordan familien løser dagligdagse oppgaver sammen med barnet slik som morgenstell, påkledning, frokost, tannpuss, transport til barnehage og skole m.m. vurderes. Det er viktig å tenke gjennom hvordan andre barn på samme alder utfører disse oppgavene, og hvilke aktiviteter de er opptatt av.

Kilde: helsetilsynet.no

God samhandling

- ◆ Kan føre til bedre generell og oral helse for pasientene
- ◆ Fører til kompetanseheving og en mer givende klinisk hverdag

Ingrid

- ◆ Rett syndrom
- ◆ Utviklingshemmet
- ◆ Ikke språk – men kommuniserer
- ◆ Traume mot overkjevens fronttenner i oktober 2010

Behandling av traumet?

- ◆ Alvorlige tannskader bør behandles umiddelbart
- ◆ Behov for narkose
- ◆ Ingen mulighet i hjemfylket før tre måneder senere

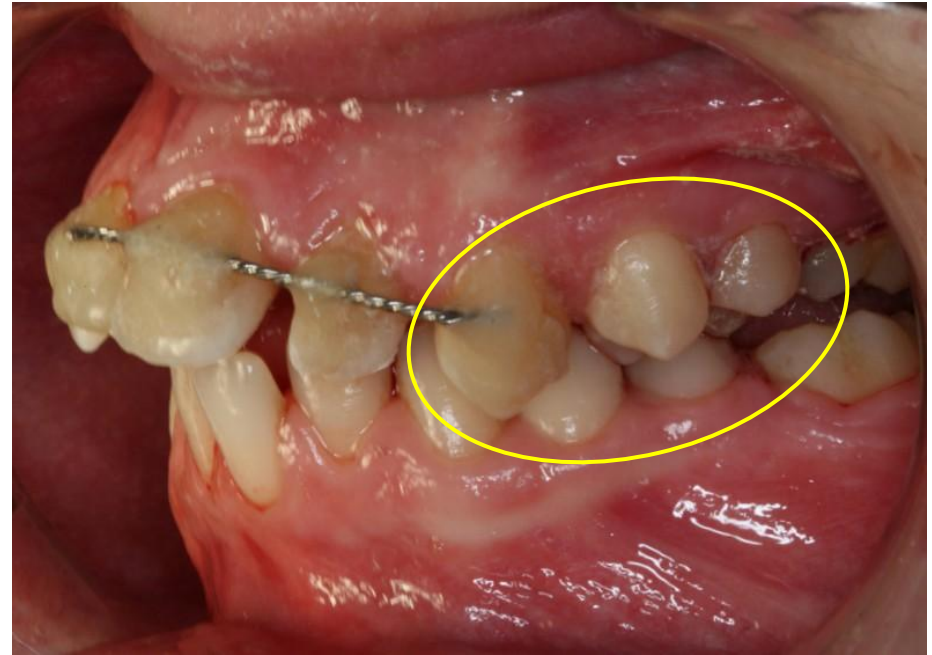

Mor kontaktet TAKO-senteret

- ◆ Fikk behandling i narkose ved OUS 3 dager etter traumet
- ◆ Etter dette behandling både med og uten narkose ved TAKO-senteret
  - *25 konsultasjoner*
  - *3 behandlinger i narkose*
  - *3 behandlinger med sedasjon (beroligende medikament)*
- ◆ Fortsatt behov for behandling og oppfølging

Ubehandlet bittfeil

Smerter

- ◆ Sluttet å spise etter traumet
- ◆ Operert inn PEG i januar 2011
- ◆ Komplikasjoner

3829\Ingrid2.m4v

Lovisenberg Diakonale Sykehus

Pionér i kompetanse og omsorg

TANO-senteret

side 31

Barrierer?

◆ Kunnskap?

- *Utdanning*
- *Erfaring*
- *Forskning*

◆ Holdninger?

- *Ikke nødvendig*
- *Ikke gjennomførbart*
- *Spare pasienten (så mange andre utfordringer)*

◆ Organisering og drift av tannhelsetjenesten?

- *Utenfor øvrig helsetjeneste*
- *Prioritering*
- *Få spesialister i DOT*

◆ Manglende samhandling?

- *Eksternt*
- *Internt*

◆ Økonomi?

Gutt med Angelman syndrom

- ◆ Henvist fra tannpleier i DOT 2005
  - *Erosjoner palatinalt i overkjeven*
  - *Behandlingsplan: observeres av tannpleier*
- ◆ Henvises igjen fra tannpleier i 2007
  - *Stor progresjon av erosjoner – trenger behandling i narkose snarest*
  - *TAKO-senteret tilbyr behandling her på grunn av kort ventetid*
  - *Overtannlege tillater ikke dette – vil gjøre det selv, men kan ikke prioritere ham i køen*
  - *Minst 12 mnd ventetid*
  - *(Trenger også en øyeundersøkelse i narkose)*

Tannhelsetjenesten

- ◆ Bør definere seg som en del av et helhetlig helsetilbud
- ◆ Samhandle intern og eksternt
- ◆ Individuell plan
- ◆ Ansvarsgrupper
- ◆ Syke barn i sykehus – hvem ser til dem?

